

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

คัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาบาลี จัดเป็นคัมภีร์ที่อยู่ในหมวดสัททาวีเสส เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงจัดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎก ในปี พ.ศ. 2331 ได้มีการจัดตั้งกองสัททาวีเสสขึ้นชำระคัมภีร์ในหมวดนี้โดยเฉพาะ¹ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคัมภีร์ในหมวดนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคัมภีร์ไวยากรณ์อันเป็นเสมือนกุญแจไขความของวรรณคดีบาลี ผู้ศึกษาจะไม่สามารถอ่านภาษาบาลีในระดับสูงขึ้นไป จนถึงอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจถูกต้องได้ ถ้าไม่ศึกษาหลักไวยากรณ์เสียก่อน คัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาบาลี จึงปรากฏควบคู่กันไปกับคัมภีร์พระไตรปิฎก ครอบคลุมทั้งการศึกษาพระพุทธศาสนายังมีอยู่

การเรียนบาลีไวยากรณ์ในประเทศไทย ใช้มูลกัจจายน์เป็นตำราหลักมาแต่ดั้งเดิม เนื้อหาของคัมภีร์นี้ยังคงใช้สูตรเป็นเครื่องกำหนดหลักเกณฑ์ทางไวยากรณ์ เช่นเดียวกับคัมภีร์ไวยากรณ์ที่มีชื่อเสียงของภาษาบาลี 3 คัมภีร์ คือ กัจจายน์ไวยากรณ์ โมคคัลลานไวยากรณ์ และสัททนีติไวยากรณ์ ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องท่องจำสูตรในคัมภีร์ให้ได้แม่นยำ เพราะการอ้างหลักเกณฑ์ จะต้องอ้างเป็นสูตรเท่านั้น จะอ้างลอย ๆ ไม่ได้ อีกประการหนึ่ง การเรียนมูลกัจจายน์ นอกจากจะเป็นการศึกษาไวยากรณ์บาลีแล้ว คนไทยยังมีประเพณี ความเชื่อ ตามที่พระเทพเมธาจารย์ (เจ้า ฐิตบุญโญ) เล่าว่า

การเรียนมูล [มูลกัจจายน์] นั้น ได้บุญแรงมาก ลงตัวเปกหนึ่ง บุญนั้นสามารถช่วยป้องกันมารดาบิดา หรือญาติพี่น้องมิให้ตกนรกได้ และอาจช่วยญาติที่ตกนรกให้พ้นนรก

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานหอพระสมุด หอพระมณเฑียรธรรม หอวชิรญาณ หอพุทธศาสนสังคหะ แลหอสมุดสำหรับพระนคร (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459), หน้า 5.

เป็นเบาได้ ผงดินสอดฟองที่ใช้ เขียนศัพท์มูลนั้น ถือกันว่าเป็นผงสิริมงคลก็มี²

ความเชื่อนี้ สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของคนไทยที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา คัมภีร์บาลีไวยากรณ์นี้ สูงมาก ความรู้สึกที่ตั้งไว้สูงเช่นนั้นนานเข้า "ตำรา" นี้ก็กลายเป็น "สิ่งศักดิ์สิทธิ์" มีไว้เพื่อสักการะบูชามากกว่าเพื่อการศึกษา ประกอบกับคัมภีร์มูลกัจจายน์ นี้ยากต่อผู้เริ่มเรียน สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงเรียบเรียงบาลีไวยากรณ์ขึ้นใช้ในปี พ.ศ. 2463³ ให้มีความง่ายเหมาะแก่ผู้เริ่มเรียน โดยอธิบายเป็นภาษาไทยและไม่ใช้สูตรเป็นเครื่องหมายหลักเกณฑ์ดังเช่นแต่ก่อน นับเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษบาลีไวยากรณ์ก้าวสำคัญของประเทศไทยนับแต่นั้นมา

แบบเรียนบาลีไวยากรณ์ที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้ เป็นไวยากรณ์สำหรับผู้เริ่มเรียน ส่วนผู้ที่ประสงค์จะศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งขึ้นไป ก็ยังนิยมศึกษาไวยากรณ์มีสูตรอยู่มาก อีกทั้งการศึกษบาลีไวยากรณ์มีสูตร เป็นการศึกษาภาษาบาลีจากตัวบาลีโดยตรง และมีงานนิพนธ์ในลักษณะนี้ปรากฏอยู่มากมายทั้งในและนอกประเทศที่มีการศึกษาภาษาบาลี ทำให้ศึกษาได้กว้างไกล และได้แนวคิดที่ต่างรูปแบบออกไปอย่างไม่จำกัด

คัมภีร์สัมพันธจินตา จัดเป็นคัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตรเล่มหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่น่าสนใจ ควรแก่การนำมาศึกษา ด้วยเป็นผลงานของพระสังฆรักขิตมหาสามีเถระ พระเถระชาวลังกา ผู้แต่งคัมภีร์สุโขธาลังการและคัมภีร์วุตโตทัย อันมีชื่อเสียง ประกอบกับยังเป็นปัญหาในทางวิชาการอยู่ว่า คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์สายกัจจายน์ไวยากรณ์ หรือโมคคัลลานไวยากรณ์ ซึ่งนักปราชญ์ทางภาษาบาลีในปัจจุบันยังให้ความเห็นไม่ตรงกัน การนำคัมภีร์นี้มาตรวจชำระ และศึกษาเชิงวิเคราะห์โดยละเอียด จึงเป็นประโยชน์ทั้งในด้านวิชาการและผู้สนใจทั่วไป

²พระเทพเมธาจารย์ (เข้า ฐิตบุญโญ ป.9), แบบเรียนวรรณคดีบาลี ประเภทคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ (ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2504), หน้า 83.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบต้นฉบับคัมภีร์สัมพันธ์จินตาท่าที่สำรวจพบ ปรีวรรตเป็นอักษรไทย แล้วแปลเป็นไทย
2. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์สัมพันธ์จินตา ในด้านประวัติผู้แต่ง สมัยที่แต่ง วิธีการเขียนตำราไวยากรณ์ เนื้อหาของไวยากรณ์ ที่มาของหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในคัมภีร์ เปรียบเทียบกับคัมภีร์อักษุธาจารย์ ไวยากรณ์สันสกฤตของปาณินิ และคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีที่สำคัญ คือ กัจจายนไวยากรณ์ และโมคคัลลานไวยากรณ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา จำกัดเนื้อหาไวยากรณ์เฉพาะเรื่องกรก หรือวากยสัมพันธ์ ตามเนื้อหาในคัมภีร์สัมพันธ์จินตา
2. ต้นฉบับ ต้นฉบับที่เป็นอักษรไทย ผู้วิจัยได้นำมาจากมูลนิธิภูมิพลโลกิขุ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร และได้ไปอ่านเปรียบเทียบกับฉบับโบราณ ที่เก็บรักษาไว้ในหอสมุดแห่งชาติ ทั้งที่เป็นอักษรขอม อักษรมอญ ฉบับพิมพ์อักษรพม่า อักษรสีห์พ และฎีกาฉบับพิมพ์อักษรพม่า รวมทั้งสิ้น 9 ต้นฉบับ มาปรีวรรตเป็นอักษรไทย และแปลเป็นไทย แล้วจึงทำการศึกษาเชิงวิเคราะห์ต่อไป
3. หลักฐาน
 - ก. หลักฐานชั้นต้น ได้แก่ คัมภีร์อักษุธาจารย์ไวยากรณ์สันสกฤตของปาณินิ คัมภีร์บาลีไวยากรณ์กัจจายณะ โมคคัลลანะ และคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น คัมภีร์บโยคสิทธิ รูปสิทธิ นยาสปรณ สวรรตถวิลาลินี บทสาธนฎีกา โมคคัลลานบัญญัติกา เป็นต้น
 - ข. หลักฐานชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ บทความ และวิทยานิพนธ์ ที่นักวิชาการได้เขียนขึ้น อันเป็นผลงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้โดยตรง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบหาต้นฉบับคัมภีร์สัมพันธ์จินตา ที่มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร พบว่าทางมูลนิธิ ฯ ได้ปรีวรรตเป็นอักษรไทยแล้ว แต่ยังไม่ได้ตรวจชำระมี 1 ชุด

2. สํารวจหาต้นฉบับในหอสมุดแห่งชาติ ที่เป็นอักษรขอม พม่า มอญ และสีห์พบแต่ต้นฉบับอักษรขอม 7 ฉบับ อักษรมอญ 1 ฉบับ แต่ผู้วิจัยได้ตัดทั้งต้นฉบับอักษรขอมไป 3 ฉบับ ด้วยเหตุผลที่ว่าจารผิดบกพร่อง จนลดคุณค่าในการที่จะใช้เป็นต้นฉบับ

3. สํารวจหาต้นฉบับในต่างประเทศ พบว่ามีฉบับพิมพ์อักษรพม่าและฎีกาอักษรพม่า และได้ต้นฉบับพิมพ์อักษรสีห์เป็นภาพถ่ายสำเนาจากฉบับพิมพ์ ด้วยความอนุเคราะห์ของรองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง

4. นำต้นฉบับทั้งหมด (9 ต้นฉบับ) มาปริวรรตเปรียบเทียบสอบทานเป็นอักษรไทย โดยใช้เกณฑ์ทางไวยากรณ์และความถูกต้องทางอักษรวิธียาลี จนเสร็จสมบูรณ์ได้คัมภีร์สัมพันธ์-จินตางบปริบูรณ์

5. แปลคัมภีร์สัมพันธ์จินตาทที่ตรวจชำระแล้วเป็นภาษาไทย

6. ทำเชิงอรธอธิบายคำยากประกอบ

7. ศึกษาประวัติผู้แต่ง สมัยที่แต่ง ข้อบกพร่องในการจารอักษรขอม-มอญ

8. ศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ในเรื่องสายไวยากรณ์ของคัมภีร์ แนวการเขียนตำรา-ไวยากรณ์ และเนื้อหาวากยสัมพันธ์ เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้คัมภีร์สัมพันธ์จินตา อันเป็นงานเขียนของพระสังฆรักขิตมหาสามี
2. ได้คัมภีร์สัมพันธ์จินตาแปลเป็นไทย
3. ได้เห็นแนวคิดในการเรียบเรียงงานไวยากรณ์บาลีในยุคนั้น
4. ได้พบว่า การเขียนอุทธานของคัมภีร์ ผู้ประพันธ์นิยมใช้อุทธานจากคัมภีร์ฉบับที่เป็นต้นสาย ไม่เขียนอุทธานขึ้นเอง
5. ได้แนวคิดเกี่ยวกับคัมภีร์ไวยากรณ์ฉบับอื่น ๆ เช่น คัมภีร์บพิธลลิตี ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลงานของท่านพระสังฆรักขิต อีกเล่มหนึ่ง